

Łukasz Jędrzejski*

**WIZERUNKI KOBIET
W POLSKIEJ KRONICE FILMOWEJ
W LATACH 1949–1953 (ZARYS PROBLEMU)**

**IMAGES OF WOMEN IN POLISH FILM CHRONICLE
IN THE YEARS 1949–1953 (ESSAY OF PROBLEM)**

Abstract

The purpose of the article is presentation Images of Women's in Polish Film Chronicle in the 1949–1953 years. This article is intended to present the following issues: 1) What role in the editorial team of Polish Film Chronicle was played by women? 2) How was the image of women shaped and evaluated in 1949–1953 in PFC? 3) What specific rituals were observed during the celebration of International Women's Day between 1949–1953?

Key words: Women, Polish Film Chronicle, Helena Lemańska, Olga Borzechowa

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wizerunków kobiet w Polsce Ludowej w poszczególnych wydaniach Polskiej Kroniki Filmowej (PKF) w latach 1949–1953. Zasadne wydaje się ustosunkowanie do przyjętej cezury czasowej. Datą początkową przyjęta do przeprowadzenia niniejszych badań to rok 1949. Warto nadmienić, że dopiero w roku 1949 zauważalny był znaczący wzrost zainteresowania tematami dotyczącymi roli kobiet. Jak zauważył Mariusz Mazur, można wymienić kilka powodów zwiększenia zainteresowania kwestiami kobiecymi. Badacz twierdził, iż: „Kobieta częściej niż mężczyzna była niepracującą analfabatką, uczęszczała do kościoła i znajdowała się pod jego wpływem, nie należała do partii czy organizacji społecznych i zawodowych” (Mazur 2009: 485). Trudno nie zgodzić się z wysuniętą przez niego tezą. Wszak szczególnie na terenach wiejskich kobiety bardzo często znajdo-

---

* Zakład Myśli Politycznej, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, plac Litewski 3/2, 20-080 Lublin, e-mail: lukasz.jedrzejcki@gmail.com

wały się pod przemożnym wpływem kleru. Co za tym idzie, wiejskie kobiety w większości przypadków były obojętne wobec zachodzących zmian ustrojowych i działań prowadzonych przez powojenne władze państwowe. Warto nadmienić, że nowym decydentem zależało na implementacji wzorców społecznych zaczerpniętych ze Związku Radzieckiego. Cezura końcowa artykułu obejmuje rok 1953. Był to rok, w którym został zlikwidowany Wydział Kobiety istniejący przy Polskiej Partii Robotniczej (PPR), a później Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR).

Należy stwierdzić, że w dostępnej literaturze przedmiotu kwestia kobieca w PRL jest dość dobrze zbadana. Problematykę odnoszącą się do roli, jaką odgrywały kobiety w Polsce Ludowej, podejmowali w swoich pracach liczni badacze¹. W literaturze doskwiera jednak wyraźny brak usystematyzowanych badań pokazujących, jak kształtował się wizerunek kobiet w Polskiej Kronice Filmowej. Wszak PKF była zręcznym narzędziem propagandowym w rękach władzy socjalistycznej bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych oraz do końca istnienia ustroju socjalistycznego (rok 1989). W magazynie filmowym pokazywano życie codzienne mieszkańców Polski, a co za tym idzie, w poszczególnych wydaniach Kroniki wiele uwagi poświęcano przedstawieniu poszczególnych grup i klas społecznych. Kobiety od 1949 r. odgrywały znaczącą rolę w propagandzie stalinowskiej. Niezbędne wydaje się postawienie kilku pytań badawczych, które pozwoliły określić kierunki pracy podczas eksploracji tematu badawczego. Należy zastanowić się: 1) Jaką rolę w zespole redakcyjnym Polskiej Kroniki Filmowej odgrywały kobiety? 2) Jak kształtował się i ewaluował wizerunek kobiet w latach 1949–1953 w PKF? 3) Jakie specyficzne rytuały występowały podczas obchodów Dnia Kobiet w latach 1949–1953?

Źródłami wykorzystanymi do badań był szereg list montażowych Polskiej Kroniki Filmowej. Materiały zostały pozyskane podczas kwerendy naukowej przeprowadzonej w Archiwum Fimloteki Narodowej Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie w dniach 9–11 czerwca 2014 r. Technika badawcza zastosowana w niniejszym artykule dotyczyła egzegezy źródeł. Niejako pomocniczo w pracy badawczej zostały wykorzystane monografie naukowe dotyczące problemu

---

¹ Do ważniejszych publikacji traktujących o problematyce kobiecej w PRL można zaliczyć takie pozycje, jak: Jarosz D., *Kobiety a praca zawodowa w Polsce w latach 1944–1956 (główne problemy w świetle nowych badań źródłowych)* [w:] *Kobieta i praca*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000; Kenney P., *Pojęcie „Matki Polki” w języku opozycji i władzy* [w:] *Komunizm. Ideologia, system, ludzie*, red. T. Szarota, Warszawa 2001; Leszczyński A., *Anatomia protestu*, Warszawa 2006; Fidelis M., *Women, Communism, and Industrialization in Postwar Poland*, Cambridge University Press, New York 2010.

wizerunku kobiet w PRL. Ważnymi pozycjami wykorzystywanymi podczas przeprowadzenia badań były publikacje rosyjskojęzyczne traktujące o kreacji propagandowego wizerunku kobiet radzieckich. W czasie badań zostały również wykorzystane artykuły naukowe zamieszczone w specjalistycznych periodykach. W pracy nad tworzeniem tekstu pomocne okazały się również źródła internetowe.

Kobiety w redakcji Polskiej Kroniki Filmowej

Po zagadnieniach wstępnych zasadne wydaje się zaprezentowanie profilu medialnego Polskiej Kroniki Filmowej. Według Tadeusza Lubelskiego Polska Kronika Filmowa to: „Magazyn złożony z relacji i felietonów wydawany w latach 1944–1994 co tydzień (w latach 1957–1981 nawet dwa razy w tygodniu) i rozpoczynający wtedy każdy seans kinowy w Polsce” (Lubelski 2003: 752).

Analizując problematykę wizerunku kobiet w Polskiej Kronice Filmowej, nie należy zapominać o przybliżeniu dokonań kobiet, które w zespole PKF piastowały funkcje redaktora naczelnego. Badając personalia zespołu redakcyjnego Kroniki, trzeba zaznaczyć, że w zespole lektorskim magazynu przez wszystkie lata jego istnienia nie było ani jednej kobiety. Jeśli zaś chodzi o kobiety na stanowisku redaktora naczelnego, to w latach 1944–1994 były tylko dwie kobiety, którym powierzono stanowisko redaktora naczelnego PKF². Tymi kobietami były Olga Borzechowa i Helena Lemańska. Marek Cieśliński w jednym ze swoich artykułów zwracał uwagę, iż „Borzechowa przed objęciem funkcji redaktor naczelnej magazynu nie miała wcześniej do czynienia z branżą filmową w praktyce. [...] wcześniej sprawowała tylko i wyłącznie stanowiska urzędnicze” (Cieśliński 2000: 12–13). Z kolei w innej publikacji tenże autor podkreślał, że Borzechowa to: „Urzędniczka wykazująca niewiele zrozumienia dla praktycznych spraw filmu” (Cieśliński 2006: 51).

Zasadna wydaje się odpowiedź na pytanie, dlaczego Helena Lemańska nie została redaktorem naczelną PKF od razu po swoim przyjeździe do redakcji? Kiedy rozpoczynała pracę w redakcji magazynu, była osobą, która od niedawna starała się o członkostwo w PZPR. Była kandydatką do podstawowej organizacji partyjnej (POP). Można domniemywać, iż w wyniku niezadowolenia dyrektora programowego Przedsiębiorstwa Filmowego Film Polski³ Olga Borzechowa została odwołana ze stanowiska redaktora naczelnego magazynu. Zastąpiła ją Helena Lemańska.

---

² W latach 1944–1994 funkcje redaktora naczelnego PKF sprawowało 16 osób, w tym 14 mężczyzn i 2 kobiety.

³ Ówczesnym dyrektorem był Tadeusz Karpowski.

W dostępnych materiałach zawartych jest niewiele informacji na temat życia i działalności Heleny Lemańskiej. Niezaprzeczalnym faktem pozostaje jednak to, iż była ona brana pod uwagę przez władzę partyjno-państwową jako następczyni Jerzego Bossaka, kiedy pełnił jeszcze funkcję redaktora naczelnego PKF. Na przeszkodzie do nominacji Lemańskiej na stanowisko redaktora naczelnego PKF stało to, że na początku roku 1947 nie należała do PPR. Dopiero w listopadzie 1947 r. na Zjeździe Filmowców w Wiśle partia oficjalnie zarekomendowała Helenę Lemańską na stanowisko redaktora naczelnego PKF. Marek Cieśliński pisał: „Zaangażowano wówczas do Kroniki Helenę Lemańską, redaktorkę prasową nie związaną wcześniej z kinematografią. [...] Decyzja przyjęcia na odpowiedzialne stanowisko szefa Kroniki osoby bez filmowych doświadczeń nie była przypadkowa. Rola prowadzącego Kronikę uległa zdecydowanej zmianie” (Cieśliński 2006: 12). Od momentu, kiedy stery PKF przejęła Helena Lemańska, czynnik decyzyjny, podejmujący decyzje dotyczące zawartości merytorycznej poszczególnych wydań Kroniki, bynajmniej nie znajdował się w redakcji magazynu. Dyrektywy odnoszące się do kolejnych wydań napływały z Komitetu Centralnego PZPR.

Kronika podczas działalności Heleny Lemańskiej wypracowała własny, charakterystyczny styl. Marek Cieśliński pisał: „Kronika kierowana przez Helenę Lemańską przeszła zasadniczą przemianę poszerzając zakres tematów. Lawirowała między oczekiwaniami aparatu propagandy i naciskami zakładów pracy z całej Polski” (Cieśliński 1999: 32).

Kobiety w propagandzie kinowej na przykładzie Polskiej Kroniki Filmowej

Wracając do głównego problemu badawczego niniejszego artykułu, kształtowanie się wizerunku kobiet w Polskiej Kronice Filmowej zostanie przedstawione chronologicznie. Osobnym zagadnieniem będzie ukazanie propagandowego, kinowego obrazu obchodów Dnia Kobiet w latach 1949–1953.

W roku 1949 w oficjalnej propagandzie państwowej coraz częściej widoczne były kobiety, które osiągały sukcesy na stanowiskach urzędniczych. Jedną z takich osób, jaką odwiedził zespół operatorski Kroniki, była Helena Wytrwał. Andrzej Łapicki komentował: „Za tymi drzwiami urzęduje wójt gminy Wojnów na Dolnym Śląsku – Obywatelka Helena Wytrwał. 25-letnia kobieta wójt załatwia swoich interesantów energicznie i rzeczowo i doskonale daje sobie radę z nawałem pracy [...]. Helena

Wytrwał to pierwsza kobieta wójt na Dolnym Śląsku. Po pracy w urzędzie gminnym wójt spędza czas w gronie rodzinnym i zajmuje się wychowaniem swych synów” (Filmoteka Narodowa, *Wójt gminy Wojnów*, Kronika, nr 7/49). Wedle scenariuszy propagandowych kobiety w Polsce Ludowej miały bez skrępowania realizować swoje marzenia. Urzeczywistnienie tych marzeń miało ziścić się przy realizacji pracy na stanowiskach naukowych, w polityce. Przedstawiony powyżej obraz pani wójt pokazywał kobiety jako osoby przedsiębiorcze, znające przepisy prawne oraz doskonale odnajdujące się na stanowiskach urzędniczych. Kobiety w Polsce, według obrazu propagandowego, bez problemu łączyły stanowiska urzędnicze z rolą matki wychowującej dzieci.

Przełom lat 40. i 50. upływał w Polsce Ludowej pod hasłem współzawodnictwa i wyścigu pracy. We współzawodnictwie czynnie uczestniczyły również kobiety pracujące. Pozytywną egzemplifikacją przodownicy pracy pokazaną w Kronice nr 11/49 była jedna z łódzkich tkaczek. Lektor relacjonował: „Janina Leśniewska jest tkaczką Państwowych Zakładów Przemysłu Bawełnianego w Łodzi. Niedawno jeszcze pracowała na 8 krosnach – dziś obsługuje 32. [...] To już nie praca fizyczna, a umysłowa, żeby opanować taką ilość warsztatów, nie wolno zbyt szybko się spieszyć, ale trzeba sobie pracę dobrze zorganizować” (Filmoteka Narodowa, *32 krosna Janiny Leśniewskiej*, KR, nr 11/49). W warstwie wizualnej widzowie na ekranach kinowych mogli zobaczyć halę z krosnami filmowaną z planu górnego ogólnego, a wśród maszyn przechadzającą się pracownicę. Na wielu ujęciach pokazywana była skupiona twarz pani Janiny. Tkaczka była ubrana w roboczy fartuch. W analizowanym materiale częste były ujęcia jej rąk. Można domniemywać, że ujęcie rąk ma charakter symboliczny. Spracowane ręce przodownicy pracy mogły symbolizować dążenie do umacniania socjalizmu. Ciężka praca miała budować nowy, jedynie słuszny ustrój.

Analizując przedstawiony powyżej materiał kinowy, można błędnie pomyśleć, że praca przy 32 krosnach było to wykorzystywanie kobiet. Jednak wypowiedź Małgorzaty Fidelis pokazuje zupełnie inny obraz kobiet pracujących w państwowych przedsiębiorstwach. „Kiedy rozmawiałam z kobietami [...] mówiły: »Było ciężko, ale w porównaniu z tym co miałam na wsi to był luksus« [...] Jedna powiedziała mi, że w hotelu robotniczym, chociaż musiała spać w łóżku z inną koleżanką – i tak było komfortowo... Były posiłki, pościel regularnie zmieniano, do pracy mogłam dojść piechotą. Robotnice po raz pierwszy otrzymały czas wolny. Na wsi takiego pojęcia nie było. Po pracy mogły zajmować się innymi rzeczami” (Leszczyński 2014).

Kolejnym przejawem współzawodnictwa była praca kobiecych zespołów murarskich na warszawskim Mirowie. Lektor Kroniki relacjonował: „Dzięki dobrze zorganizowanej pracy w systemie trójkowym ułożyły one w ciągu 7 godzin 11 314 cegieł, więc przeszło 30 metrów sześciennych muru. Przeciętna wydajność dzienna jednego murarza wynosi 700 cegieł. Ale warszawskie rekordzistki wykonują w ciągu dnia o wiele więcej. Dzielne murarki doskonale opanowały rzemiosło, które jak dotąd uchodziło za zajęcie wyłącznie męskie” (Filmoteka Narodowa, *Murarki-rekordzistki*, Kronika, nr 29/49). Widzowie na ekranach kinowych mogli zobaczyć zespoły kobiet pracujących na placu budowy i układających w szybkim tempie rzędy cegieł. Propagandowy obraz kobiet-murarek prezentowany w Kronice zbieżny był z wizerunkiem kobiety przedstawianym przez propagandę w Związku Radzieckim. Warto przytoczyć opinię zawartą w pracy autorstwa Anny Marii Palomäki o kształtowaniu wizerunku kobiet w Związku Radzieckim w okresie stalinizmu: „Wiele kobiet pracowało w branży produkcyjnej i wykonywały ciężkie prace fizyczne. Praca fizyczna wymagała od kobiet wiele wysiłku. Kobiety musiały nosić w pracy roboczą odzież. Po zakończeniu dnia pracy kobiety musiały też stać w kolejkach oraz jeździć przepelnionymi środkami transportu miejskiego, oraz nosić do domu ogromne torby z zakupami” (Palomäki 2008: 17).

W Kronice nr 1/50 znalazła się relacja z obchodów Dni Pracy Stalinowskiej. Podczas tych dni klasa robotnicza uczciła 70. urodziny Generalissimusa. Wśród przodowników nie mogło zabraknąć również kobiet. Lektor pełnym zaangażowaniem tonem przywoływał coraz to nowe rekordy bite przez robotnice: „W dniach Pracy Stalinowskiej Helena Miernik przodownica pracy w Zakładach Pracy imienia Józefa Stalina przekroczyła w czasie Warty Stalinowskiej swoje dawne osiągnięcia, wykonując 111% normy. Józefa Sielska tkaczka odznaczona Krzyżem Zasługi, osiągnęła na swojej warcie 125%” (Filmoteka Narodowa, *70-lecie urodzin Józefa Stalina*, Kronika, nr 1/50). Należy nadmienić, że w latach 50. aparat propagandowy w odniesieniu do kwestii kobiecej postępował wedle założonych z góry scenariuszy. Jak zauważał Dariusz Jarosz: „Ówczesna propaganda starała się dowartościować pracę robotnic kosztem urzędniczek. Praca robotnic przeważnie bywa ciekawsza niż praca urzędniczek. Robotnica ma większe możliwości awansu z podmajstrzego na majstra, podczas gdy maszynistka, urzędniczka rzadko awansuje ze swojego odcinka pracy” (Jarosz 2000: 118).

Wedle obowiązującego powojennego prawodawstwa każdy Polak po ukończeniu 16. roku życia zobowiązany był do wykonywania pracy dorywczej i okresowej. Aby młodzież mogła spełnić zadania przewidziane odpowiednią ustawą (Ustawa z dnia 25 lutego 1948 roku *O powszechnym*

obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu (DzU nr 12, poz. 90), utworzono Powszechną Organizację Służba Polsce. Praca junaczek znalazła następujące odzwierciedlenie w PKF: „W łódzkim ośrodku szkoleniowym Służby Polsce junaczki, uczennice klas licealnych uczą się obsługiwanie aparatów łączności. Nie sztuka rozmawiać przez telefon, daleko trudniej poznać budowę aparatów. Dziewczęta dają sobie doskonale radę ze skomplikowanymi urządzeniami telefonicznymi [...]. Nauka jest przyjemna i ciekawa. Nikt się nie nudzi, nikt nie markieruje”⁴.

Kolejną przodowniczką pracy przedstawioną w Polskiej Kronice Filmowej była pani Franciszka Kasprzyk. Andrzej Łapicki relacjonował: „Franciszka Kasprzyk przebiera węgiel na sortowni [...] lubi swój zwód, swoją kopalnię. Jej praca decyduje o wartości węgla, który kopalnia wysyła w świat [...]. Wieczorami uczy się od swojej wnuczki Mirki. Górnik Franciszka Kasprzyk pracuje też społecznie z ramienia Ligi Kobiet”⁵ (Filmoteka Narodowa, *Górnica Franciszka Kasprzyk*, Kronika, nr 10/50). Małgorzata Fidelis w jednym z artykułów poświęconych społecznej roli kobiet konstatuje: „Jako górniczka pracująca »na dole« kobieta była dumna z wysokiej pensji, bo mogła dobrze się ubrać i iść do pracy, wyglądając »jak pani inżynier«. Kobiety nie uważały pracy pod ziemią ani za nietypową, ani tym bardziej »niewolniczą«” (Fidelis 2012).

Inną profesją, jaką parały się kobiety, był zawód kolejarza. W roku 1951 zespół operatorski Kroniki odwiedził pracownice dworca w Warszawie Śródmieściu. Lektor komentował: „Całą stację obsługują kolejarze w spódnicach od zawiadowcy [...] do kasjerek i bileterek [...]. Stanisława Sewierska pełni dyżur na nastawni. Halina Dulęba swoim pięknym mezzosopranem zapowiada odjazd pociągu [...]. Kolejarze kobiety świetnie zdały egzamin w odpowiedzialnej służbie” (Filmoteka Narodowa, *Stację obsługuje brygada kobieca*, Kronika, nr 2/51). Przytoczona powyżej egzemplifikacja pokazuje, że wzorce radzieckich kobiet na początku lat 50. na stałe znalazły miejsce w kulturze Polski. Wszak, jak

⁴ Filmoteka Narodowa, *Dziewczęta z SP*, KR, nr 6/50. Obraz propagandowy przedstawiany w Kronice nie był zbieżny ze stanem faktycznym. Wedle danych zawartych w literaturze przedmiotu „Werbunek do brygad żeńskich miał mieć wyłącznie charakter ochotniczy [...]. Praktyka odbiegała jednak od teorii. Świadczyły o tym wypowiedzi typu „Obowiązkowa byłam skierowana do pracy w PO »SP« [...]. Żeńskie brygady w zdecydowanej większości były kierowane do pracy w PGR-ach” (Lesiakowski, Janiak-Jasińska, Sierakowska, Szwarz 2009: 350).

⁵ Warto nadmienić, że analizując wizerunek kobiet na ekranach kinowych w PKF, widzom ukazywały się kobiety w ubraniach roboczych. Ale były to kobiety zadbane, uśmiechnięte, prawie zawsze ze starannie uformowaną fryzurą.

zauważył rosyjski badacz: „Radzieckie kobiety były często konstruktorami i kolejarzami na miejscowych stacjach” (Gamelko 2009: 178).

W roku 1951 odbył się I Ogólnokrajowy Kongres Ligi Kobiet⁶. Kamery operatorskie Kroniki były obecne na tym wydarzeniu. Lektor relacjonował: „Tysiąc pięćset robotnic i kobiet wiejskich, uczonych i działaczek społecznych reprezentuje na kongresie dwa miliony członkiń Ligi Kobiet. Polska Ludowa przyniosła im wszystkim pełne równouprawnienie, zapewniła pracę, naukę, sprawiedliwy awans, roztoczyła opiekę nad matką pracującą i dzieckiem” (Filmoteka Narodowa, *Kongres Ligi Kobiet*, Kronika, nr 11/51). Komentarz lektorski zbieżny był z wytycznymi aparatu propagandowego w odniesieniu do roli kobiet. Wedle oficjalnej linii propagandowej to Polsce Ludowej kobiety zawdzięczać miały działania zmierzające do emancypacji. Władze zapewniały im awans społeczny i możliwość wykonywania zawodu na równi z mężczyznami.

Kobiety w Polsce Ludowej po skończonej pracy mogły również oddawać się uprawianiu różnorodnych sportów. Dobrym przykładem takiej działalności była Krystyna Stankiewicz: „Młoda brygadzistka entuzjazmuje się tenisem stołowym i należy do reprezentacyjnej drużyny zrzeszenia »Stal«. Często można ją spotkać na Szosie Wilanowskiej, gdzie z zapalem uprawia sport motorowerowy” (Filmoteka Narodowa, Kronika, nr 8/52). Sprawna realizacja planu 6-letniego niejako wymuszała na dyrektorach zakładów konieczność podnoszenia kwalifikacji załóg. Warto nadmienić, że w roku 1953 widoczny był coraz większy udział kobiet w zawodach uważanych dotychczas za męskie. Potwierdzeniem tej tezy może być fragment felietonu zamieszczonego w Kronice: „W miarę rozbudowy naszego przemysłu rośnie liczba kobiet, które opanowują nowe zawody. W tarnowskiej Fabryce Silników kobiety stanowią przeważająca część załogi [...]. Na Nowej Hucie podobnie jak w Tarnowie rosną kadry wykwalifikowanych pracownic przemysłu i budownictwa. Uczestnikami czteromiesięcznego kursu są kobiety z pobliskich wiosek. Opanowując nowe zawody kobiety polskie coraz aktywniej przyczyniają się do realizacji Planu 6-letniego” (Filmoteka Narodowa, *Kobiety w nowych zawodach*, Kronika, nr 10/53). Jak zauważyła Małgorzata Fidelis: „Komunizm był bowiem pełen sprzeczności i wewnętrznych napięć. Z jednej strony wprowadzał represje i terror, z drugiej – oferował nowe możliwości tym, którzy wywodzili się z najniższych, tradycyjnie upośledzonych warstw społecznych: chłopom, robotnikom i kobietom. Władza

---

⁶ Celem Ligi była walka o stały i sprawiedliwy pokój światowy oparty na zasadach demokratycznych, obrona praw i interesów kobiety i rodziny ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dziecka, wychowanie świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do ojczyzny i społeczeństwa obywatelki oraz czynny udział w pracy państwa i jego odbudowie (Jarosz 2009: 309).

reżimu uciekała się również do motywowania pozytywnego – nadawała przywileje, zaspokajała potrzeby konsumpcyjne, wypracowała kompromisy z różnymi grupami społecznymi” (Fidelis 2012).

Ostatnią część niniejszego artykułu stanowi próba pokazania specyficznych rytuałów, jakie występowały w relacjach Polskiej Kroniki Filmowej z obchodów Dnia Kobiet. Warto zaznaczyć, że felietony poświęcone obchodom święta kobiet w badanym okresie pojawiały się tylko w latach 1950, 1951. Kobiety w latach 50. XX w. bardzo specyficznie obchodziły dzień 8 marca. Najczęściej, aby uczcić święto, podejmowały dodatkowe zobowiązania na rzecz ludowej ojczyzny. W Kronice nr 9/50 lektor relacjonował: „Kobiety moszczeniackie są nie tylko sercem ale i głową swojej gromady [...]. Dla uczczenia Międzynarodowego Dnia Kobiet podejmują dodatkowe zobowiązania. Dostarczą więcej jaj, mleka, tuczników” (Filmoteka Narodowa, *Kobiety z Moszczenicy*, Kronika, nr 9/50). W dniu 8 marca w Polsce odbyły się centralne obchody Dnia Kobiet relacjonowane przez Kronikę: „We wszystkich fabrykach [...] tysiące robotnic pełnią warty pokoju [...]. Na centralną akademię Ligi Kobiet w Warszawie przybyły chłopki” (Filmoteka Narodowa, *Warty Pokoju*, Kronika, nr 12/50). W podobnym tonie obchodzono Dzień Kobiet w roku 1951, kiedy to Liga Kobiet zorganizowała ogólnopolski kongres. W roku 1952, podobnie jak w 1949, w PKF nie pojawiła się żadna relacja z obchodów Dnia Kobiet. Tak było też w roku 1953. Można domniemywać, że zostało to spowodowane niespodziewaną śmiercią Stalina. Należy zgodzić się z tezą postawioną przez Natalię Jarską wskazującą, iż: „W latach stalinizmu dominującym elementem rytuału było współzawodnictwo pracy. Uwaga organizatorów święta skupiła się przede wszystkim na tym, aby 8 marca padło jak najwięcej zobowiązań produkcyjnych” (Jarska 2010: 17).

Wnioski końcowe

Analiza materiału źródłowego skłoniła do sformułowania następujących wniosków badawczych:

W artykule sygnalnie zostały nakreślone kwestie związane z wizerunkami kobiet w latach 1949–1953 w Polskiej Kronice Filmowej. Warto jeszcze raz podkreślić, że w redakcji magazynu tylko dwie kobiety pełniły stanowisko redaktora naczelnego; były to Olga Borzechowa i Helena Lemańska. Od roku 1949 zauważalny był znaczący wzrost zainteresowania kwestiami kobiecymi w PKF. Wiele uwagi poświęcano kobietom, które pracowały w kopalniach na budowach. Władze partyjno-państwowe dopełniały starań mających na celu emancypację kobiet. Wizerunek ko-

biet w Polsce zbieżny był z wizerunkami kobiet radzieckich. Co ciekawe, w badanym okresie w PKF zauważalny jest proces marginalizacji obchodów Dnia Kobiet.

Podsumowaniem rozważań niech będzie poniższy wiersz:

Dawniej bez pracy, w głodzie i chłodzie, bez praw swych była niewiasta.
Dziś na murarce, dziś na traktorze przemienia wioski i miasta.
Dziś jest lekarzem, dziś agronomem, dziś w Sejmie posłem zasiada.
I razem z mężem, ojcem i bratem Ojczyznę Ludową włada.
Młotem i kielnią, słowem i piórem, z zapalem, choć w trudzie i znoju,
Buduje jasną, szczęśliwą przyszłość w promieniach słońca pokoju.

(Jarska 2013)

Bibliografia

- Cieśliński M., 1999, *Polska Kronika Filmowa. Między polityką a sztuką* [w:] *Chelmska 21, 50 lat Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie*, red. B. Janicka, A. Kozłowski, Warszawa.
- Cieśliński M., 2000, *Personalia. Z historii PKF*, Warszawa.
- Cieśliński M., 2006, *Piękniej niż w życiu. Polska Kronika Filmowa 1944–1994*, Warszawa.
- Fidelis M., *Szukając traktorzystki-kobiety i komunizm*, <http://www.miesiecznik.znak.com.pl/7848/szukajac-traktorzystki-kobiety-i-komunizm> (29.03.2014).
- Filmoteka Narodowa, *32 krosna Janiny Leśniewskiej*, Kronika, nr 11/49.
- Filmoteka Narodowa, *70 lecie urodzin Józefa Stalina*, Kronika, nr 1/50.
- Filmoteka Narodowa, *Dziewczęta z SP*, Kronika, nr 6/50
- Filmoteka Narodowa, *Górnik Franciszka Kasprzyk*, Kronika, nr 10/50
- Filmoteka Narodowa, *Kobiety w nowych zawodach*, Kronika, nr 10/53.
- Filmoteka Narodowa, *Kobiety z Moszczenicy*, Kronika, nr 9/50.
- Filmoteka Narodowa, *Kongres Ligi Kobiet*, Kronika, nr 11/51.
- Filmoteka Narodowa, Kronika, nr 8/52.
- Filmoteka Narodowa, *Murarki-rekordzistki*, Kronika, nr 29/49.
- Filmoteka Narodowa, *Stację obsługuje brygada kobieca*, Kronika, nr 2/51.
- Filmoteka Narodowa, *Warty Pokoju*, Kronika, nr 12/50.
- Filmoteka Narodowa, *Wójt gminy Wojnów*, Kronika Filmowa, nr 7/49.
- Jarosz D., 2000, *Polacy a stalinizm*, Warszawa.
- Jarosz D., 2009, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej 1945–1957* [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa.
- Jarska N., 2010, *Obchody dnia kobiet w Polsce Ludowej w latach 1945–1989*, „Dzieje Najnowsze”, nr 4.
- Jarska N., 2013, *Stalinizm i kobiety*, „Mówią Wieki”, nr 3.
- Gamelko E.V., 2009, *Obraz sovietskiej ženszcziny na stranicach žurnala Rabotnica za 1940–1991 gg.*, „Mołodaj uczionyj, Jeżemiesiacznyj naucznyj žurnał”, nr 7.
- Lesiakowski K., 2009, *Młodzież żeńska w brygadach i hufcach Powszechnej Organizacji Służba Polsce (1948–1955)* [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Sa-*

- moorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. I, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa.
- Leszczyński A., *Kobiety w PRL-u (rozmowa z dr Małgorzatą Fidelis)*, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,114757,9755972,Kobiety_w_PRL_u.html?as=2 (28.08.2014).
- Lubelski T., 2003, *Encyklopedia kina*, Kraków.
- Mazur M., 2009, *O człowieku tendencyjnym. Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin.
- Palomäki A.M., 2008, *Analiz obraza ženšćiny na osnove jazykovogo materiala „Krest`janok 1985, 1995 i 2005 gg”*, Helsinki.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1948 roku *O powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu*, DzU 1948, nr 12, poz. 90.